

17.11.2017

EOAK/2439/2017

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Ulla-Maija Lindström

ENNAKKOÄÄNESTYKSEN JÄRJESTELYT KIRKKONUMMEN KUNNASSA

1 ASIA

Määräsin kaksi eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiestä suorittamaan 4.4.2017 ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen satunnaisesti valituissa kuntavaalien 2017 ennakkoäänestyspaikoissa. Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää ennakkoäänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä tilojen yleistä järjestystä ja äänestystapahtuman sujuvuutta. Tarkastuksessa todetut havainnot ja sovellettavat oikeusohjeet ovat tämän päätöksen liitteenä olevassa tarkastuspöytäkirjassa (EOAK/2164/2017).

Kirkkonummella tarkastettava ennakkoäänestyspaikka oli Pääkirjasto, Kirkkotori 1, 02400 Kirkkonummi. Pääkirjaston ennakkoäänestyspaikassa havaittiin tarkastuspöytäkirjassa todettuja puutteita.

Edellä todetun johdosta otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi, oliko ennakkoäänestyspaikkojen vaalijärjestelyt toteutettu asianmukaisesti.

2 SELVITYS

Oman aloitteeni johdosta hankittiin Kirkkonummen keskusvaalilautakunnan selvitys ja kunnanhallituksen lausunto. Niissä todettiin seuraavaa.

Keskusvaalilautakunnan selvityksessä todettiin muun ohella seuraavaa.

Käytännön järjestelyt: kalusto, tilat, esteettömyys ennakkoäänestyksessä

Käytännön järjestelynä keskusvaalilautakunta on huollattanut ja toimituttanut yleisille ennakkoäänestyspaikoille päätöksessään 18.8.2016 § 23 mainitun vaalikaluston, 2 vaalikoppia ja liikuntaesteisten kirjoitussuojan. Muu äänestyksessä tarvittava kalusto on saatu äänestyspaikoilta vaalitoimitsijoiden hankkimana.

Käytettävät tilat on katselmoitu ennakkoäänestyspaikkaa valittaessa. Tilat ovat esteettömät, riittävät ja häiriöttömät kunnan ennakkoäänestyspaikoissa.

Keskusvaalilautakunnan edustaja totesi paikallakäynnin perusteella, että vaalikalusto oli sijoitettu vaaliohjeen mukaan käytettyyn tilaan.

Käytännön järjestelyt: saavutettavuus ennakkoäänestyksessä

Keskusvaalilautakunta toteaa selvityksensä äänestyspaikkojen saavutettavuudesta huolehdittavan aina uusia äänestyspaikkoja kunnanhallitukselle esitettäessä. Tällöin huomioidaan myös äänestyspaikan läheisyydessä olevat liikuntaesteisten pysäköintipaikat.

Havaittujen puutteiden johdosta keskusvaalilautakunta toteaa selvityksensä, että sen tiedossa ei ollut kirjaston remontista aiheutunutta haittaa äänestyspaikkaa valittaessa äänestysaikaan olleessa laajuudessa. Keskusvaalilautakunta selvittää tulevia vaaleja varten remontin edistymisen aikataulun ja esittää korvaavaa paikkaa, jos tietoon tulee remontista aiheutuva saavutettavuuden oleellinen vaikeutuminen nykytilaan verrattuna.

Keskusvaalilautakunnan edustaja ja ennakoäänestyspaikan vaalitoimitsija tarkastivat piha-alueen ennen ennakoäänestystä ja totesivat pääkirjaston oven edessä olevan hiekotuksen olevan tarkastushetkellä jyrätty tai muulla keinoin tasoitettu.

Pääovelle osoittavia viittoja oli kaksi 10 metrin välillä toistaan pääovelle osoittavina tarkastuspöytäkirjassa mainitun yhden sijasta.

Keskusvaalilautakunnan päätelmät äänestyskoppien ja vastaavien käytöstä vaalisalaisuuden turvaajana ennakoäänestyksessä

Perustuen edellä kuvattuun erittelyyn vaalisalaisuudesta sekä sen turvaamisessa käytettyyn vaalikalustoon ennakoäänestysten äänestystiloissa Kirkkonummen kunnassa Kirkkonummen kunnan keskusvaalilautakunta katsoo, että se on turvannut vaalisalaisuuden säilymisen kuntavaaleissa 2017, koska:

- vaalitoimitsijat eivät todenneet vaalisalaisuuden käsitteen perusteella vaalisalaisuuden vaarantuneen käytetyllä vaalikalustolla ennakoäänestyksessä, koska heidän mukaansa vaaliviranomaiset kuin ketkään muutkaan mahdollista vaaliavustajaa lukuun ottamatta eivät päässeet tietämään, miten äänestäjä on äänioikeuttaan käyttänyt
- ennakoäänestyksessä käytetyt riittävät tilat ovat mahdollistaneet irrallista suojuksella varustettua kirjoituslusta käyttävän äänestäjän sijoittumisen tilaan vaalisalaisuus turvaten
- käytetty vaalikalusto ja käytetty irrallinen suojuksella varustettu kirjoituslusta liikuntaesteisille ovat turvanneet vaalisalaisuuden perustuen oikeusministeriön vaaliohjeissa mainittuun hyväksyntään irrallisen suojuksella varustetun kirjoituslustan käytöstä liikuntaesteisten äänestämisessä sekä perustuen oikeusministeriöltä saatuun lausumaan "Irrallinen suojuksella varustettu kirjoituslusta on liikuntaesteisten äänestyskoppi"
- eduskunnan oikeusasiamiesten kielloista käyttää irrallista kirjoituslusta ei mainita kieltoa käyttää irrallista suojuksella varustettua kirjoituslusta eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu (6.5.2004): "liikuntarajoitteisten vaalisalaisuuden varmistaminen (esimerkiksi soveltuvilla kirjoituslustoilla ja näkösuojilla) on perustuslain 6 §:ssä turvattu yhdenvertaisen kohtelun sekä perustuslain 14 §:ssä tarkoitettua osallistumisoikeuden aineellista turvaamista olisi ristiriidassa myöhempien ratkaisujen kanssa, jos myöhemmät ratkaisut eivät ole sitä kumonnet

Vaalipäivän äänestyspaikoissa käytetty kalusto

Vaalipäivän kaikissa äänestyspaikoissa käytettiin vaalikalustona äänestyskoppeja ja liikuntaesteisille hankittiin 8.4.2017 vaalipäivän äänestykseen kaikille äänestyspaikoille pöydälle asetettava äänestyskoppi, joka esti näkymän äänestystilaan. Hankinta tehtiin oikeusasiamiehen edustajalle 7.4.2017 tehtyyn tiedusteluun saadun vastauksen perusteella.

Keskusvaalilautakunta toteaa, että näitä pöydälle asetettavia äänestyskoppeja käytetään seuraavissa vaaleissa kaikissa ennako- ja vaalipäivän äänestyspaikoissa.

Kunnanhallituksen lausunto

Yleistä vaalijärjestelyistä

Koskien lausuntopyynnön selvityksen alaisia vaalien järjestelyitä yleensä kunnanhallitus katsoo keskusvaalilautakunnan selvityksen ja sen alussa viitattujen päätösten perusteella vaalien toimeenpanon toteutuneen vaalien toimielimittaisen järjestämisvelvollisuuden ja oikeusohjeiden mukaan.

Keskusvaalilautakunta vastasi vaalien yleisestä järjestämisestä ja kunnanhallitus päätti äänestyspaikoista ja -ajoista.

Äänestyspaikkojen esteettömyys

Koskien lausuntoa esteettömyydestä kunnanhallitus viittaa selvityksessä mainittuihin kunnanhallituksen päätöksiin äänestyspaikoista. Siltä osin kuin äänestyspaikat ovat muuttuneet edellisistä vaaleista, korvaavien äänestyspaikkojen määräämisessä on näiden päätösten selostuksissa mainittu erikseen liikuntaesteisten esteettömyyden varmistaminen päätösten perusteissa.

Kunnanhallitus hyväksyy sekä ilmoittaa lausuntonaan oikeusasiamiehelle keskusvaalilautakunnan selvityksessään ilmoittamat äänestyspaikkojen esteettömyyttä ja tavoitettavuutta koskevat seikat selvityksessä esitetyin parannusehdotuksin vastauksena tarkastuksen huomioihin ja äänestyksen jälkeen saatuun palautteeseen keskusvaalilautakunnalle.

Vaalialaisuuden turvaaminen

Koskien lausunnon antamista vaalialaisuuden turvaamisesta kunnanhallitus katsoo vaalialaisuuden turvaamisen kuuluvan keskusvaalilautakunnan järjestämisvelvollisuuteen sen vastatessa vaalien yleisestä järjestämisestä.

Keskusvaalilautakunnan antamassa selvityksessä vastataan kysymykseen, onko se laiminlyönyt velvollisuuttaan vaalialaisuuden turvaamisessa käytetyllä vaalikalustolla. Selvityksen tuloksena ja sen perusteluissa nähdään liikuntaesteisten ennakoäänestyksessä käytetyn suojuksella varustetun kirjoitusalueen turvanneen vaalialaisuuden ennakoäänestyspaikoissa, koska kalusto oli ohjeen mukainen.

Selvityksen perusteella kunnanhallitus ei voi arvioida, onko ennakoäänestyksessä käytetty suojuksilla varustettu liikuntaesteisten kirjoitusalue vaatimuksen mukainen kalusto, koska oikeusministeriön ohjeistus asiassa ei näyttäisi olevan yksiselitteinen selvityksessä eritellyllä tavalla. Turvaamiseen olisi erilaisia hyväksytyjä tapoja. Täten kunnanhallitus ei myöskään voi arvioida onko keskusvaalilautakunta noudattanut vai jättänyt noudattamatta järjestämisvelvollisuuttaan vaalialaisuuden turvaajana.

Kunnanhallitus haluaa kuitenkin lausunnossaan korostaa, että keskusvaalilautakunta selvityksensä mukaisesti hankki heti kuultuaan oikeusasiamiehen tarkastuksen tuloksen vaalipäivää edeltävänä perjantaina vaalipäivän kaikille äänestyspaikoille pöydälle asetettavat liikuntaesteisten äänestyskopit. Lisäksi keskusvaalikunta ilmoittaa selvityksensä lopussa pöydälle asetettavia äänestyskoppeja käytettävän tulevissa vaaleissa kaikilla kunnan ennako- ja vaalipäivän äänestyspaikoilla suojuksella varustetun kirjoitusalueen sijaan.

3 RATKAISU

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifiointiin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota muun muassa vammaisten henkilöiden osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen 29 artikla koskee nimenomaisesti osallistumista poliittiseen ja julkiseen elämään. Ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen tavoitteena oli selvittää ennakoäänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä tilojen yleistä järjestystä ja äänestystapahtuman sujuvuutta.

Ennakoäänestyspaikkojen tarkastuksessa tehtyjen havaintojen perusteella Kirkkonummen Pääkirjaston ennakoäänestyspaikassa oli todettavissa puutteita. Pääkirjastoa remontoitiin ja autolla perille pääseminen oli mutkikasta ja hankalaa. Kirjaston pihassa oli invapysäköintipaikka. Piha oli hiekkapohjainen ja siinä oli remontista johtuen irtokiviä, mitkä vaikeuttivat pyörätuolilla liikkuvan kulkua tilaan. Äänestystilana oli erillinen näyttelytila. Äänestystilassa oli kaksi äänestyskoppia. Kumpikaan niistä ei ollut niin sanottu esteetön äänestyskoppi pyörätuolia ja muita apuvälineitä käyttävälle. Näille äänestäjille tarjottiin syyliin alusta, jossa oli matalat seinät (24 cm korkeat). Alusta ei estänyt näköyhteyttä äänestystapahtumaan. Äänestystilassa ei ollut suurennuslasia eikä muita apuvälineitä.

Keskusvaalilautakunta kiistää selvityksessään tarkastuspöytäkirjan havainnot puutteista. Keskusvaalilautakunnan mukaan vaalitoimitsijat olivat tarkastaneet piha-alueen ja heidän mukaansa pääkirjaston oven edessä oleva hiekoitus oli tasoitettu. Keskusvaalilautakunnan näkemyksen mukaan liikuntaesteisen henkilön syyliin asetettava suojuksella varustettu kirjoitusalue turvaa vaalialaisuuden säilymistä. Kuitenkin vaalipäivän 8.4.2017 äänestystä varten kaikille äänestyspaikoille hankittiin pöydälle asetettava äänestyskoppi, joka esti

näkymän äänestystapahtumaan. Kunnanhallitus halusi lausunnossaan painottaa sitä, että nämä hankinnat tehtiin heti, kun keskusvaalilautakunta kuuli tarkastuksen tuloksen. Näitä pöydälle asetettavia äänestyskoppeja tullaan käyttämään tulevissa vaaleissa kaikilla ennakoäänestyspaikoilla ja vaalipäivän äänestyspaikoilla.

Totean, että toinen tarkastuksen toimittajista liikkuu pyörätuolilla. Ennakoäänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevat seikat, kuten pihojen vaikeakulkuisuutta, ulkiovien raskautta ja kynnysten korkeutta koskevat havainnot perustuivat juuri hänen omakohtaisiin havaintoihinsa. Tarkastus keskittyi ennakoäänestyspaikkojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen sekä tilojen yleiseen järjestykseen ja äänestystapahtuman sujuvuuteen. Siinä ei tarkastettu eikä otettu kantaa yksittäisten äänestäjien vaalisalaisuuden säilymiseen. Olin kuitenkin jo päätöksessäni 11.12.2015 (dnrot 1899, 1901 ja 1902/2/2015) todennut, että äänestäjän syyiin asetettava irrallinen kirjoitusalue ei turvaa vaalisalaisuuden säilymistä. Jos äänestäjä tarvitsee kirjoitusalueen kannattamiseen vaalivirkailijan apua, näkösuojan mataluuden vuoksi virkailijalla on suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Käsitkseni mukaan tällainen irrallinen syyiin asetettava kirjoitusalue ei siten täytä vaalisalaisuuteen kuuluvaa keskeistä vaatimusta siitä, että äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippunsa.

Panen tyydytyksellä merkille, että jo vaalipäivän äänestystä varten oli ryhdytty järjestelyihin vaalisalaisuuden säilymiseksi. Selvitysten mukaan pöydälle asetettavia äänestyskoppeja tullaan käyttämään tulevissa vaaleissa. Tämän vuoksi asia ei ole johtanut muihin toimenpiteisiin laillisuusvalvontani puitteissa, kuin että kiinnitän keskusvaalilautakunnan ja kunnanhallituksen huomiota tarkastuspöytäkirjassa todettujen seikkojen aiheuttamiin ongelmiin esteettömyydelle ja saavutettavuudelle sekä äänestyksen häiriöttömälle kululle.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä toteamani Kirkkonummen kunnanhallituksen ja keskusvaalilautakunnan tietoon. Lähetän ratkaisuni tiedoksi myös oikeusministeriölle.